

A közgyűjteményi együttműködésről

TUBA LÁSZLÓ

Tanácskozások programjában és folyóiratok hasábjain az utóbbi években buvópatakként elő-előbukkanó téma a közgyűjtemények együttműködésének problémája. Többféle vetületben: muzeumok, levéltárak és könyvtárak együttműködése általában, együttműködés a gyűjtsében, gyűjtőköri (műfaji) elhatárolás, összefogás a helyismereti-helytörténeti munka javítására. Legutóbb FOGARASSY Miklós irt erről - több ponton nagyon a szívem szerint! - a Könyvtári Figyelő 1973. 3. számában. Engedtessek meg, hogy én ebből egy dolgot ragadjak ki: a közgyűjtemények gyűjtőköri együttműködésének megoldatlan vagy kritikus pontjait különös tekintettel a helyismereti-helytörténeti munkára.

Gyűjtőköri elhatárolásra a levéltári, a muzeumi és a könyvtári hálózatok között és az egyes hálózatokon belül is szükség van. Ezt az utóbbi években jogszabályokban is rögzítették. Ugyanakkor azt is meg kell állapítani, hogy ezek merev, szigorú betartását maga az élet mindennapi gyakorlata tagadja. A levéltárak is vesznek könyveket, folyóiratokat - a muzeumok és könyvtárak is; egyes könyvtáraknak komoly képzőművészeti gyűjteménye van elsősorban helyi alkotóktól; az aprónyomtatványok gyűjtésében a könyvtárak és muzeumok versengenek; kézirattára (adattára), fényképgyűjteménye mindhárom intézménynek van; régibb alapítású levéltárak és muzeumok értékes könyvtárakkal rendelkeznek (szakterületükhöz szorosan nem tartozó anyaggal is!) stb. . . , és végül: ki meri vállalni, hogy elrendeli és végrehajtja, hogy a levéltárban csak iratok, a muzeumokban (néprajzi, képzőművészeti, iparművészeti, helytörténeti) tárgyak és a könyvtárakban könyvek, folyóiratok sokszorosítványok, ill. csak publikálásra került művek kéziratai lehetnek. Kicsi és nagy, régi és újabb alapítású intézmények féltékenyen őrzik gyűjteményük darbjait akkor is, ha nem "oda való". Továbbá: hiába mondanánk ki, hogy vannak szakmuzeumok, mert egy művészi kiképzésű hangszer lehet iparművészeti tárgy, zenei vagy helytörténeti emlék; régi mesterségek eszközei nemcsak műszaki tárgyak, hanem néprajziak is; vagy mit állitana ki a Néprajzi Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum, ha a megyei muzeumok nem engednék át a gyűjtőkörükből származó néprajzi és régészeti anyagot. Az országos és megyei intézmények alapításuktól, anyagi helyzetüktől, vezetőik érdeklődésétől, hagyományoktól stb. függően sokszínű és változatos anyagra tertek szert. Fogarassy Miklós szerint "írói hagyatékok, kéziratok megszerzéséért minimálisan három intézmény: az OSZK, az Akadémiai Könyvtár és a Petőfi Irodalmi Múzeum kénytelen versenyezni (jó esetben, s ha nem kerül magánkézbe)." Szerintem jó, hogy versenyeznek: legalább biztosabban nyilvános, állami gyűjteménybe kerül a hagyatékok. Lenne csak még néhány veszélyes ellenfele - a meglevők közül - az egyre nagyobb összegekkel jelentkező magángyűjtőknek!

Mindezzel nem akarom tagadni a gyűjtőköri elhatárolás fontosságát és gyakorlati hasznát, de védem azt a sokszínű, bár néha túlzottan elaprózódó gyarapítást, amely hosszú évek során kialakult. A gyűjtőköri szabályozás akkor jó, ha rugalmas. A jelenleg érvényben lévő véleményem szerint általános vezetélvül elfogadhatók. A munkánál azonban előre nem látható problémák is jelentkeznek. Az ajándékozót például nem sérthetem meg azzal, hogy a szorosab-

ban vett gyűjteménykörhöz nem tartozó ajándékát nem fogadom el, esetleg másikat intézményhez küldöm. (Persze itt is be kell tartani bizonyos szabályokat; könyvtáraknak például nem szabad tárgyi néprajzi gyűjteményt létrehozniuk.) Az idő folyamán ezenkívül olyan új információhordozók jelennek meg (film, hangszalag stb.) a kisebb gyűjteményeknél is, hogy mire a jogi szabályozás megjelenik, többnyire már a kialakult gyakorlathoz kell alkalmazkodnia. Nincs tehát jobb megoldás, mint amit Fogarassy Miklós ajánl: biztosítani a hagyományos tárák érintetlenségét, az ésszerű feladatmegosztást és a szakterületek teljes "lefedettségét". A helyismereti irodalom gyűjtésében óhatatlanul vannak párhuzamos gyarapítások (ez a fontosabb műveknél kívánatos is), de az már baj, ha valamely terület vagy műfaj gazdátlan marad. Sokkal nagyobb a használó bosszúsága, ha 3-4 helyre is elmegy és sehol sem talál a témájához anyagot, mintha több intézményt kell felkeresnie és mindenütt talál valamit. Fogarassy példája szerint a zenei kutató hat gyűjteménybe futhat, hogy témájához az anyaggyűjtést elvégezze. Valóban kár, hogy a zenei anyag ennyi helyen oszlik meg, az igazi kár azonban az, hogy egyetlen helyen sincs olyan nyilvántartás (lelőhelyjegyzék), amely a többi intézmény anyagát is tartalmazná. Mennyi fölösleges munkától kimélné meg a kutatót, ha egyetlen helyen rostálhatná meg anyagát és a többi intézményhez már határozott céllal fordulhatna. Bőven van még javítanivaló a gyűjtőköri együttműködésen, a feltárás és a tájékoztatás közös megszervezése azonban halaszthatatlan. Nem tudom, hogy a szakterületenkénti központi szakkatalógusok vagy lelőhelyet is feltüntető bibliográfiák (egyéb tájékoztatási segédletek) ügye országosan rendeződik-e - én hiszem, mert ilyenre már jó hazai és nemzetközi példák is vannak. A gyors és pontos tájékoztatás sokat segítene a párhuzamos beszerzések ügyén is. Az egész országra - minden fontos gyűjteményre - kiterjedő központi katalógus álom, de a ritka és az egyedi anyag közös feltárására reális lehetőség van.

A helyismereti anyaggyűjtésben és feltárásában ugyanezt a megyei intézményeknek kell produkálniuk. Bár egyetértek azzal, hogy elsősorban a megyeszékhelyeken működő levéltár, muzeum és könyvtár kooperációját kell megvalósítani, ezek mellett azonban szerintem fokozatosan ki kellene alakítani a nagyobb vagy speciális helyzetűknél fogva kiemelt városok helyismereti gyűjteményét és intézményeit együttműködését. A nehézségek illusztrálására hadd vázoljam a mosonmagyaróvári helyzetet. (Bár a Városi-Járási Könyvtár központja 1971. február óta helyiségek hiányában zárva van, a gyűjtemény gyarapítása rendszeresen folyik. 1971 előttről a használattal kapcsolatos tapasztalataim is vannak.)

A megyei intézmények (ezt minden vád nélkül mondom!) elsősorban a Győrre vonatkozó anyagra koncentrálnak, mind a gyűjtést, mind a tudományos feldolgozást tekintve. Ezzel szemben Mosonmagyaróváron több közgyűjtemény található, amely (a városra és környékére vonatkozó) helyismereti anyaggal rendelkezik. Magyaróvár a trianoni békéig Moson megye székhelye volt, levéltára tehát (jelenleg a Győr-Sopron megyei 1. sz. levéltár részlege) addig az időpontig éppoly teljes, mint akármely megyéé. 1920-tól viszont a mai Mosonmagyaróvárra és a járásra vonatkozó levéltári anyagot őrzi. Könyvtára nem jelentős, de a helyismereti kutatás szempontjából jónéhány unikumot tartalmaz és megtalálhatók a helyi lapok évfolyamai is. A Hanságu Múzeum 1945 előttről származó könyv- és folyóiratanyaga kitűnő, az 1950-ig megjelent helyi periodikákból és könyvekből is itt van a legnagyobb, legértékesebb gyűj-

temény. Az Agrártudományi Egyetem (a régi Gazdasági Akadémia) könyvtára több átszervezés és költöztetés után még mindig jelentős gyűjteménnyel rendelkezik az itt működött tanárok munkáiból.

Ezek nagy része a helyi nyomda terméke.

A mi szempontunkból jelentős helyismereti anyaggal rendelkeznek még az országos nagy könyvtárak (OSZK, MTA Könyvtára, Egyetemi Könyvtár, KSH Könyvtára stb.), a győri megyei könyvtár, a pannonhalmi főapátsági könyvtár, a győri egyházmegyei könyvtár, a megyei levéltár és muzeum.

1968-ban, amikor a Városi-Járási Könyvtár helyismereti gyűjteményének kialakítását megkezdtem, beláttam: a régi anyag tekintetében reménytelen lenne a verseny az előbb említett intézményekkel. A gyűjtőmunkában így a hangsúlyt az 1950 utáni anyagra helyeztem, mert ebből számottevő anyag csak Győrött, a megyei könyvtárban volt. Mivel a helyi muzeum a néprajz, régészet, képzőművészet és műemlékvédelem tekintetében helyismereti szempontból ma is teljességre törekszik, ezeken a szakterületeken máris feladatmegosztást értünk el. (Duplumcsere, kisebb állományrészek cseréje stb.) A régi anyagot elsősorban a muzeum gyűjti, ahol ebből régi, kialakult gyűjtemény van, a könyvtár az ilyen dokumentumokat csak szűkebb körben gyűjti, elsősorban az új anyagra koncentrálna.

Munkám során azt tapasztaltam, hogy a helyismeret-helytörténet iránt érdeklődők általában csak egyetlen közgyűjteményhez fordultak, anyaggyűjtésük tehát leszűkült. Ezért jelenleg olyan cédulagyűjtemény kialakítása folyik a könyvtárban, amely minden számottevő gyűjtemény könyv-, folyóirat és kéziratanyagát tartalmazza a lelőhely megjelölésével. Nem akarom azt állítani, hogy a helyismereti-helytörténeti munkának ez az egyetlen járható útja; azt sem mondom, hogy a könyvtáraknak vállalniuk kell a muzeumok és levéltárak anyagáról a tájékoztatást, felvilágosítást, hiszen ez rengeteg munkát igénylő feladat. Ott azonban, ahol lehetőség van rá, nagyon hatásos és gazdaságos egy lelőhelyjegyzék létrehozása. Az ilyen lelőhelyjegyzék segít a gyűjtőterületek elhatárolásában, a gyarapításban, a feltárás és tudományos feldolgozás közös megszervezésében stb. Azt hiszem, hogy nem lehet sikeres a helyismereti-helytörténeti munkában egyetlen olyan levéltár, muzeum vagy könyvtár sem, amely teljes "önellátásra" törekszik. Kölcsönös segítségre szorulunk: városi könyvtárak segíthetik a megyeit, muzeum a könyvtárat és viszont.

Persze már az sem jó, hogy erről csak így magunk között ejtünk szót, érzésem szerint az eddigi ilyen témáról irt cikkek is ezért maradtak visszahangtalanul. Nem elég, ha mi könyvtárosok egymásnak mondjuk el azt, amiben muzeológusokkal és levéltárosokkal közösen kellene határoznunk. Mégpedig országosan, megyénként és esetleg "lejjebb" is - sürgősen.